

Ярова І.Є. Концептуально-методологічні засади трансформації лісогосподарського простору: економіко-екологічні аспекти /І.Є.Ярова//Збалансоване природокористування.-2017.-№3.-С.126-132.

УДК 502.13: 630 (043.3)

І.Є. Ярова, к.е.н., доцент
Сумський національний аграрний університет

**КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРОСТОРУ:
ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

Запропоновано концептуально-методологічну основу формування лісогосподарського простору з метою забезпечення сталого розвитку лісового комплексу. Окреслено основні економіко-організаційні засади просторового розвитку лісогосподарських систем.

Ключові слова: *лісогосподарський простір, лісогосподарська система, сталий розвиток, лісогосподарювання, лісоресурсний потенціал, екологічний каркас.*

Постановка проблеми. Сучасна політика сталого розвитку лісового комплексу України ґрунтується на засадах збалансованого лісогосподарювання, необхідності комплексної інтегрованої екологізації відтворювальних процесів та екосистемного управління лісами. За таких умов досягнення просторового балансу економічних, екологічних та соціальних параметрів лісогосподарювання обумовлює формування нової домінанти сталого (збалансованого) розвитку лісового комплексу. Трансформація саме лісогосподарського простору як нової домінанти у сфері лісогосподарювання повинна стати пануючою методологією збалансованого природокористування в лісових екосистемах з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів.

Аналіз існуючих досліджень. Просторовий підхід економіко-екологічного спрямування як методологія дослідження лісогосподарських систем з позиції їх розподілу, розвитку та трансформації у просторі недостатньо розроблений в теоретико-методологічному ракурсі. Це обумовлює той факт, що на практиці мало використовується теорія сталого розвитку просторових систем для удосконалення економіко-екологічних засад просторової організації лісогосподарювання. Лісогосподарський простір - багатомірний по своїй суті, оскільки є інтегральним результатом взаємодії економічних, фінансових, інформаційних, інноваційних, соціальних та екологічних складових просторового розвитку.

Поглиблення комплексної та інтегральної багатомірності, а також прискорення динамічних характеристик лісогосподарської системи у формі лісогосподарського простору є наслідком об'єктивної трансформації суспільних відносин на шляху практичної реалізації принципів сталого розвитку. Це обумовлено, зокрема, розвитком інформаційних технологій, що трансформують сформовані механізми постановки цілей сталого розвитку, підтримки прийняття рішень й координації планів дій [1].

Подальший розвиток прав власності на природно-ресурсні об'єкти та глобалізація економіко-екологічного розвитку і, зокрема, лісогосподарювання, також формують методологічну платформу для трансформації лісогосподарського простору.

Слід сказати, що концептуальна основа розвитку природно-господарських систем закладене у наукових роботах Г.Швебса [2] і знайшла подальше відображення у дослідженнях, зокрема, І.Бистрякова, К.Кілінської, К.Позаченюка, О.Цуркан та ін. Дослідження сталого розвитку просторових систем з позиції соціально-еколого-економічних аспектів його забезпечення знайшли відображення у працях Н.Павліхи [3].

Формування теоретико-концептуальних засад необхідної трансформації лісогосподарського простору в економіці лісогосподарювання, екологічної економіки лісового господарства вимагає категоріального аналізу та

поглиблення сутнісно-змістовної основи лісогосподарського простору (простору лісо господарювання), а також формування стратегічних орієнтирів його збалансованого розвитку.

Мета статті полягає у формуванні концептуально-методологічних засад трансформації лісогосподарського простору з позиції економіко-екологічних проблем сучасного лісогосподарювання.

Виклад основного матеріалу. Лісові біогеоценози є важливою складовою національного багатства, які суттєво впливають на структурування, організацію та трансформацію економічного простору, а також різноманітні складові природно-господарських систем.

Слід сказати, що існує тісний взаємозв'язок між такими дефініціями як «природно-господарська територіальна система», «природно-господарський простір» та «просторовий розвиток». Академік А.Г. Гранберг обґрунтував, що в науково-дослідному аспекті просторовий розвиток пов'язаний з побудовою інтегральних природно-господарських систем [4]. Усі ці поняття у своїй структурно-функціональній побудові націлені на зменшення поточних та майбутніх протиріч між природою та господарськими системами.

Лісогосподарська система також є територіальною відносно відособленою частиною регіону з особливостями цілісної просторової організації лісогосподарювання в межах однорідних природно-географічних умов.

При цьому лісогосподарювання в широкому розумінні розглядається нами [5] як здатна до саморозвитку соціально-матеріально-духовна система, що створена і функціонує шляхом залучення та використання компонентів лісоресурсного (лісогосподарського) потенціалу, а також інтелекту та духовності соціуму з метою створення та гармонізації придатних для життя умов існування, а також для задоволення його інтересів та потреб суспільства відповідно з урахуванням законів функціонування лісових екосистем у системі господарських відносин. При цьому структурними елементами лісогосподарювання є такі: використання лісів за функціональним

призначенням (багатоцільове лісокористування), освоєння лісогосподарського простору, лісоспоживання (лісової продукції, екосистемної лісової продукції та послуг); відтворення лісових ресурсів, лісоперетворення, лісооблаштування, збереження лісів, охорона лісів, захист лісів, інформаційна діяльність, інноваційна діяльність, інтелектуалізація та культурно-духовні процеси.

Таким чином, сутнісно-змістовна основа сталого лісогосподарювання на відміну від лісокористування (у широкому розумінні) включає більш широкий спектр організаційно-технологічних складових лісоекологічного, еколого-економічного та соціального спрямування, які пов'язані зі сталим використанням та відтворенням лісоресурсного потенціалу та лісогосподарського простору. Розвиток організаційно-економічних засад та відповідних механізмів управління екологічно орієнтованим лісогосподарюванням необхідно здійснювати в межах лісогосподарського простору, яке набуває форми лісогосподарювання.

Лісогосподарський простір являє собою сполучення компонентів лісоресурсного потенціалу та соціально-економічного середовища в межах певного лісогосподарського регіону з їх зв'язками і різноманітними відносинами, які необхідні для сталого розвитку суспільства. *Природні, інформаційні, економічні, фінансові, інтелектуальні компоненти лісогосподарського простору доповнюють інституціональні*, які окреслюють правові норми щодо лісогосподарювання. В межах лісогосподарського простору під потенціалом лісогосподарювання розуміється максимальна можливість реалізації економічних, екологічних та соціальних функцій лісу на різних ієрархічних рівнях господарювання (регіональному, національному, глобальному). Баланс між цими функціями практично можна підтримувати через регулювання їх співвідношення при використанні лісових земель.

Зміст сталого екологічно орієнтованого лісогосподарювання в межах розумінні лісогосподарського простору, з урахуванням існуючих підходів до

змісту господарювання в лісоресурсній сфері нами розкривається через такі положення:

1. Сутнісна основа лісогосподарювання полягає у здійсненні та розвитку продуктивної організації відтворювальних процесів у лісогосподарських системах різного ієрархічного рівня. Відтворювальні процеси в лісогосподарському просторі розглядаються в організаційно-технологічних формах, таких, як використання, відтворення, лісооблаштування, освоєння лісових ресурсів, інформаційна та інноваційна діяльність, розвиток культури та духовності тощо. Лісогосподарювання передбачає економне використання лісоресурсного (лісогосподарського) потенціалу.

2. Лісогосподарювання базується на досягненні соціально-еколого-економічної збалансованості в процесах використання та відтворення лісових ресурсів, лісоресурсного потенціалу, а також еколого-економічної гармонізації лісогосподарського та лісопромислового виробництва в межах лісогосподарського простору.

3. Екологізація розглядається як основа (умова) переходу на принципи сталого розвитку лісогосподарського простору і, таким чином, формує стале екологічне лісогосподарювання.

4. Лісогосподарювання як система організації сталого використання лісогосподарського простору містить у собі різні типи виробничих відносин: технологічні, безпосередньо організаційні, управлінські, соціальні, психологічні (особистісно-поведінкові), які також підлягають екологізації.

5. Лісогосподарювання як ефективна форма просторової організації лісового господарства передбачає розвиток підприємницьких ініціатив на інноваційно-інвестиційній основі.

6. Лісогосподарювання передбачає постійну оцінку ефективності комплексного багатоцільового використання лісоресурсного потенціалу.

Таким чином, лісогосподарювання в межах розуміння лісогосподарського простору містить у собі аспекти соціально-еколого-економічної

збалансованості лісогосподарських систем різного ієрархічного рівня організації.

Зміст лісогосподарювання має двоїстий характер. З одного боку, це комплексна система організаційно-технологічних та соціально-екологічних складових (напрямів), які пов'язані з процесами сталого використання та відтворення лісоресурсного потенціалу, що у кінцевому підсумку визначають та забезпечують екологічну та соціальну спрямованість розвитку лісогосподарського простору. З іншого боку, лісогосподарювання – це господарсько-ресурсна система, в межах якої здійснюється продуктивне організаційне використання лісоресурсного потенціалу на основі гармонізації та збалансування екологічних, економічних, соціальних та духовних параметрів лісогосподарювання.

У межах лісогосподарського простору варто виділяти *екологічний каркас* – простір, який виконує найбільш відповідальні екологічні функції та володіє порівняно високим потенціалом природної спадщини у вигляді лінійних та вузлових форм з найвищими показниками біологічного та ландшафтного різноманіття лісових екосистем. Така авторська інтерпретація екологічного каркасу в межах лісогосподарського простору узгоджується з роботою [3]. Представлена авторська позиція узгоджується також із Законом України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2002-2015 роки» [6].

Висновки. Формування та розвиток лісогосподарського простору є необхідною умовою раціонального використання, відтворення та охорони лісових ресурсів на екосистемній основі. При такому підході формуються більші можливості щодо регулювання багатоцільового інтегрованого використання економічних, екологічних та соціальних функцій лісових біогеоценозів. Подальші дослідження необхідно спрямовувати на економіко-організаційне та економіко-екологічне забезпечення трансформаційних перетворень у лісогосподарському просторі України.

Література

1. Степенко О. Розвиток природно-господарських систем в просторовій економіці /О.Степенко // Економіка природокористування і охорони довкілля. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://economics-of-nature.net/uploads/arhiv/2014/Stepenko.Pdf>.
2. Швевс Г.И. концепция природно-хозяйственных систем и вопросы рационального природопользования /Г.И. Швевс// География и природные ресурсы. – 1987. - №4.
3. Павліха Н.В. Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід: монографія. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006 .- 380 с.
4. Гранберг А.Г. программа фундаментальных исследований пространственного развития России и роль в ней Северо-Западного региона / А.Г. Гранберг// Экономика Северо-Запада: проблемы и перспективы развития. -2009. - № 2-3. – С.5-11.
5. Ярова І.Є. Лісогосподарювання як нова соціо-еколого-економічна парадигма / І.Є.Ярова// Механізм регулювання економіки. – 2013. – № 2 (60). – С.45– 52.
6. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 - 2015 роки : Закон України від 21 верес. 2000 р. № 1989 - III / Урядовий кур'єр «орієнтир». – 2000. - № 207. - 8 листоп. - С. 3-16.

И.Е. Яровая. Концептуально-методологические основы трансформации лесохозяйственного пространства: экономико-экологические аспекты

Предложено концептуально-методологическую основу формирования лесного пространства с целью обеспечения устойчивого развития лесного комплекса. Определены основные экономико-организационные основы пространственного развития лесохозяйственных систем.

Ключевые слова: *лесохозяйственное пространство, лесохозяйственная система, устойчивое развитие, лесохозяйствование, лесоресурсный потенциал, экологический каркас.*

I.Ye. Yarova. Conceptual-methodological foundations of forestry space transformation: economic and environmental aspects

A conceptual and methodological basis for the formation of forest space with the aim of ensuring sustainable development of the forestry complex is proposed. The main economic and organizational foundations of the spatial development of forestry systems are determined.

Key words: *forestry space, forestry system, sustainable development, forestry, forest resource potential, ecological framework.*